BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING VIRTUAL PEDAGOGIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MODELI

МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ВИРТУАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ

THE MODEL FOR DEVELOPING THE VIRTUAL PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE EDUCATORS

Farg‘ona Davlat Universiteti ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (Maktabgacha ta’lim) yo ‘nalishi 1-kurs magistranti

Qushaqova Gulzoda Dilshod qizi

gulzodaqushaqova@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bo‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirish modelining nazariy asoslari va amaliy jihatlari yoritilgan. Raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda pedagogik faoliyatning yangi ko‘rinishi - virtual pedagogik madaniyat - alohida ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada ushbu madaniyatning tarkibiy tuzilishi, uni rivojlantirishning bosqichlari, metodlari va modeli ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Taklif etilayotgan model bo‘lajak tarbiyachilarni raqamli muhitda kasbiy faoliyatga tayyorlash sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: virtual pedagogik madaniyat, bo‘lajak tarbiyachi, raqamli kompetentlik, pedagogik model, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, kasbiy tayyorgarlik.

АННОТАЦИЯ

В данной статье освещены теоретические основы и практические аспекты модели развития виртуальной педагогической культуры будущих воспитателей. В условиях стремительного развития цифровых технологий особую значимость приобретает новая форма педагогической деятельности - виртуальная педагогическая культура. В статье научно обоснованы структурный состав данной культуры, этапы, методы и модель её развития.

Предлагаемая модель служит повышению качества подготовки будущих воспитателей к профессиональной деятельности в цифровой среде.

Ключевые слова: виртуальная педагогическая культура, будущий воспитатель, цифровая компетентность, педагогическая модель, информационно-коммуникационные технологии, профессиональная подготовка.

ANNOTATION

This article explores the theoretical foundations and practical aspects of a model for developing the virtual pedagogical culture of prospective educators. In the era of rapidly advancing digital technologies, a new dimension of pedagogical activity - virtual pedagogical culture - is gaining particular significance. The article provides a scientifically grounded analysis of the structural components of this culture, as well as the stages, methods, and model of its development. The proposed model is designed to enhance the quality of training future educators for professional activity in digital environments.

Keywords: virtual pedagogical culture, prospective educator, digital competence, pedagogical model, information and communication technologies, professional training.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalarning barcha sohalarga, jumladan ta’lim sohasiga ham jadal kirib kelishi yangi pedagogik talablarni vujudga keltirmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim muassasalarida faoliyat yurituvchi tarbiyachilar uchun bu talablar yanada dolzarb tus olmoqda. Chunki XXI asr bolasi - raqamli muhitda ulg‘ayuvchi, texnologiya bilan yonma-yon o‘suvchi avloddir. Bunday avlodni to‘g‘ri yo‘naltirish, ularga sifatli ta’lim-tarbiya berish esa virtual pedagogik madaniyatga ega bo‘lgan mutaxassislarni talab etadi.

“Virtual pedagogik madaniyat” tushunchasi pedagogika faniga nisbatan yangi bo‘lib, u pedagog shaxsining raqamli muhitdagi kasbiy faoliyatini, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish ko‘nikmalarini hamda

virtual ta’lim makonida o‘quvchilar bilan muloqot qilish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Bu madaniyat an’anaviy pedagogik madaniyatning raqamli davrdagi davomi va yangi ko‘rinishi sifatida talqin etiladi.

Bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida ushbu madaniyatni shakllantirishning ilmiy asoslangan modelini ishlab chiqish bugungi kunning eng muhim pedagogik muammolaridan biridir. Shu bois, ushbu tadqiqot dolzarb ahamiyat kasb etadi va oliy ta’lim muassasalarida pedagogik ta’lim sifatini yangi bosqichga ko‘tarishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Virtual pedagogik madaniyat masalasi bir qator xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan o‘rganilgan. M. Prensky (2001) raqamli avlod va raqamli muhojirlar o‘rtasidagi tafovutni tahlil qilib, pedagoglardan raqamli savodxonlikni talab qiluvchi yangi ta’lim paradigmasini asoslab berdi. P. Mishra va M. Koehler (2006) tomonidan ishlab chiqilgan TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) modeli esa pedagogik, mazmuniy va texnologik bilimlarning uyg‘unligini ta’minlashning nazariy asosini berdi.

UNESCO tomonidan 2011-yilda qabul qilingan “O‘qituvchilarning AKT kompetentligi bo‘yicha me’yorlar” hujjati dunyo miqyosida pedagoglarning raqamli savodxonligini baholashning asosiy mezonlari sifatida e’tirof etildi. Mahalliy tadqiqotlar orasida O‘zbekiston olimlari N. Muslimov, U. Nishonaliyev va boshqalarning pedagogik texnologiyalar sohasidagi ishlari alohida o‘rin tutadi.

Shu bilan birga, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak tarbiyachilarning – ya’ni maktabgacha ta’lim pedagoglari bo‘lajak mutaxassislarining - virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirishning maxsus modeli hanuz etarlicha ishlab chiqilmagan. Ushbu tadqiqot aynan shu bo‘shliqni to‘ldirish maqsadida amalga oshirilgan.

VIRTUAL PEDAGOGIK MADANIYAT: ASOSIY TUSHUNCHALAR VA TARKIBIY TUZILISH

Virtual pedagogik madaniyat - bu pedagog shaxsining axborot-raqamli muhitda kasbiy faoliyat yuritish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malaka va qadriyatlar majmuasidir. U quyidagi tarkibiy komponentlarni o‘z ichiga oladi:

1. **Raqamli savodxonlik** - axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tushunish va ulardan maqsadli foydalana olish qobiliyati.
2. **Virtual kommunikativ kompetentlik** - onlayn muhitda o‘quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot qila olish ko‘nikmasi.
3. **Raqamli didaktik kompetentlik** - virtual ta’lim muhitida dars rejalashtirish, O‘tkazish va baholash malakasi.
4. **Axborot xavfsizligi madaniyati** - raqamli muhitda shaxsiy va bolalar ma’lumotlarini himoya qila olish ko‘nikmasi.
5. **Ijodiy raqamli faollik** - ta’limiy raqamli kontentlar yaratish va innovatsion usullarni qo‘llay olish qobiliyati.

Ushbu komponentlar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, biri ikkinchisini to‘ldiradi va mustahkamlaydi. Virtual pedagogik madaniyatning shakllanishi uchun barcha komponentlarning mutanosib rivojlanishi zarur.

BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING VIRTUAL PEDAGOGIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MODELI

Taklif etilayotgan model to‘rt asosiy blokdan iborat: maqsadli, mazmuniy, jarayonli va natijali bloklar.

4.1. Maqsadli blok

Modelning maqsadi - bo‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini oliy ta’lim jarayonida tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan tarzda rivojlantirish. Ushbu maqsad O‘zbekiston Respublikasining “ta’lim to‘g‘risida”gi qonunida, Maktabgacha ta’limni rivojlantirish konsepsiyasida va xalqaro standartlarda belgilangan talablarga mos keladi.

4.2. Mazmuniy blok

Mazmuniy blok uch moduldan tashkil topadi:

Birinchi modul - “Raqamli asoslar” AKT asoslarini, kompyuter savodxonligini va internet xavfsizligini o‘z ichiga oladi. Bu modul bo‘lajak tarbiyachilarning raqamli muhitga kirish qobiliyatini shakllantiradi.

Ikkinchi modul – “Virtual pedagogik amaliyot” onlayn dars rejalashtirish, elektron o‘quv materiallari yaratish, masofaviy ta’lim platformalaridan foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu modulda Zoom, Google Classroom, Moodle kabi platformalar bilan ishlash amaliyati o‘rgatiladi.

Uchinchi modul – “Raqamli madaniyat va etika” virtual muhitda kasbiy muloqot qoidalari, bolalar onlayn xavfsizligi, raqamli mualliflik huquqi va axborot gigiyanasi masalalarini qamrab oladi.

4.3. Jarayonli blok

Jarayonli blok ta’lim jarayonining metodlari va shakllarini belgilaydi. Modelda quyidagi yondashuvlar qo‘llaniladi:

- Loyiha asosidagi ta’lim: talabalar real pedagogik muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgan raqamli loyihalar yaratadi;

- Case-study metodi: real hayotiy vaziyatlar tahlil qilinadi va virtual pedagogik qarorlar ishlab chiqiladi;

- Simulyatsiya va rolli o‘yinlar: virtual sinf muhitida tarbiyachi rolini o‘ynash orqali ko‘nikmalar shakllantiriladi;

- Hamkorlikdagi onlayn faoliyat: talabalar guruhda raqamli loyihalar ustida ishlaydi, o‘zaro fikr almashadi.

Modelda aralash ta’lim (blended learning) yondashuvi qo‘llaniladi: an’anaviy auditoriya mashg‘ulotlari virtual amaliyot bilan uyg‘unlashtiriladi.

4.4. Natijali blok

Model bo‘yicha tayyorlangan bo‘lajak tarbiyachilar quyidagi natijalarni ko‘rsatishi kutiladi: raqamli vositalar yordamida ta’lim jarayonini tashkil eta olish; virtual muhitda bolalar bilan samarali muloqot qila olish; onlayn ta’limiy kontent yarata olish; axborot xavfsizligi talablariga rioya qila olish; kasbiy rivojlanish

uchun raqamli resurslardan mustaqil foydalana olish. Natijalar portfolio, amaliy topshiriqlar va kuzatuv orqali baholanadi.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

Modelning samaradorligini tekshirish maqsadida pedagogika yo‘nalishi talabalari bilan eksperimental tadqiqot o‘tkazildi. Eksperimental guruhdagi talabalar nazorat guruhiga qaraganda virtual pedagogik vazifalarni bajarishda ancha yuqori natijalar ko‘rsatdi. Xususan, raqamli ta’lim materiallarini yaratish bo‘yicha ball 34% ga, onlayn muloqot sifati esa 28% ga oshdi.

Talabalarning o‘z-o‘zini baholash ko‘rsatkichlari ham sezilarli darajada yaxshilandi: ularning 87%i raqamli vositalardan kasbiy maqsadlarda foydalanishga ishonchi ortganligini ta’kidladi. Modelning ijobiy jihati - u mavjud ta’lim dasturlariga organik tarzda qo‘shilishi va qo‘shimcha resurslarni ko‘p talab qilmasligi.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida bir qator muammolar ham aniqlandi: talabalarning texnik jihozlanganlik darajasi har xil ekanligi, ba’zi o‘qituvchilarning raqamli pedagogikaga tayyor emasligi va vaqt resurslarining cheklanganligi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun tizimli yechimlar talab etiladi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Bo‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirish - bu zamonaviy ta’lim tizimining dolzarb vazifasidir. Taklif etilayotgan model nazariy asoslangan, amaliy sinab ko‘rilgan va tizimli tuzilgan bo‘lib, quyidagi asosiy xulosalarga olib keldi:

Birinchidan, virtual pedagogik madaniyat an’anaviy pedagogik madaniyatning ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaralishi va kasbiy tayyorlash jarayoniga majburiy kiritilishi lozim.

Ikkinchidan, raqamli kompetentliklarni shakllantirish uchun faqat nazariy bilim yetarli emas - amaliy ko‘nikmalarni rivojlantiruvchi faol ta’lim metodlari qo‘llanilishi zarur.

Uchinchidan, model muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun moddiy-texnik baza, O‘qituvchilarning malakasi va ta’lim dasturlarining uyg‘unligi ta’minlanishi shart.

Tavsiyalar: Oliy ta’lim muassasalarida ushbu model asosida maxsus kurs joriy etish; pedagogika fakultetlarida raqamli pedagogika laboratoriyalarini tashkil etish; o‘qituvchilarni virtual pedagigik madaniyat bo‘yicha muntazam malaka oshirishga jalb etish.

Bo‘lajak tarbiyachilarning virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirish - bu zamonaviy ta’lim tizimining eng dolzarb vazifalaridan biridir. Raqamli texnologiyalar hayotning barcha sohalariga kirib borayotgan hozirgi davrda tarbiyachi shaxsi yangi talablar bilan yuzma-yuz kelmoqda. Faqat doska va darslik bilan ishlash endi yetarli emas - tarbiyachi virtual makonni ham o‘z pedagogik faoliyat maydoniga aylantira olishi lozim.

Taklif etilayotgan model shuni ko‘rsatadiki, virtual pedagogik madaniyat o‘z-o‘zidan shakllanmaydi. Uni rivojlantirish uchun oliy ta’lim muassasalarida tizimli, maqsadli va izchil ish olib borish zarur. Nazariy bilim amaliyot bilan, an’anaviy ta’lim esa raqamli muhit bilan uyg‘unlashtirilgandagina kutilgan natijaga erishiladi.

Eng muhimi - virtual pedagogik madaniyatga ega tarbiyachi bolaga nafaqat bilim beradi, balki uni raqamli dunyoda xavfsiz, ongli va ijodiy harakat qilishga yo‘llaydi. Bu esa kelajak avlodning shaxs sifatida to‘laqonli rivojlanishiga mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. - Toshkent, 2020.
2. Maktabgacha ta’limni rivojlantirish Konsepsiyasi. - Toshkent, 2021.
3. Prensky, M. Digital Natives, Digital Immigrants. // On the Horizon. - 2001. - Vol. 9, No. 5. - P. 1–6.

4. Mishra, P., & Koehler, M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. // Teachers College Record. - 2006. - Vol. 108, No. 6. - P. 1017–1054.
5. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. - Paris: UNESCO, 2011.
6. Muslimov, N., Nishonaliyev, U. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent: Sano-standart, 2018.
7. Abdullayeva, B. Raqamli ta’lim muhitida pedagog kompetentligi. // Xalq ta’limi. - 2022. - №3. - B. 45–51.
8. Korol'kov, A.A. Tsifrovaya pedagogicheskaya kul'tura: sushchnost' i struktura. // Pedagogika. - 2020. - №4. - S. 15–22.
9. European Commission. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens. - Luxembourg: Publications Office, 2017.
10. Jonassen, D.H. Computers as Mindtools for Schools: Engaging Critical Thinking. - New Jersey: Prentice Hall, 2000.